

Kirjallisuus ja kulttuuri - luento

POMM1083

Merja Kauppinen & Eija Aalto

Kuva: Pixabay

Luennot tänään

- Miten innostaa lasta ja nuorta lukemaan? Miten sitouttaa lapsi ja nuori lukemisen kulttuuriin?
- Miten toimii lukemaan innostava opettaja?
- Miten kirjallisuuskasvatus kannattelee, rakentaa tai uusintaa kulttuuria? Millaista kulttuuria?
- Miten kirjallisuuskasvatuksessa voisi ottaa kulttuurisen monimuotoisuuden huomioon?

Ennakkotehtävä tälle luennolle

Lue katkelmat J. Palacion nuortenkirjasta *Ihme* (minäkertoja August, jolla on fyysinen poikkeavuus; katkelmat koulusta, jonne August lähtee 10-vuotiaana käytyään sitä ennen kotikoulua), Pedanetissa <https://peda.net/id/8a752b40a2b>.

- Pohdi, mitä katkelma kertoo a. päähenkilön sosiaalisista suhteista ja b. päähenkilön suhtautumistavasta omaan poikkeavuuteensa.
- Millä fiktiivisen tekstin keinoilla sosiaalisten suhteiden kuvauksia ja suhtautumistapaa poikkeavuuteen kirjassa luodaan?

Ennakkotehtävä täällä:

<https://link.webropol.com/s/kirjallisuudenopetus>

Ennakkotehtävä kirjallisuuskasvatuksesta

Lue katkelmat J. Palacion nuortenkirjasta *Ihme*

1. Pohdi, mitä katkelma kertoo a. päähenkilön sosiaalisista suhteista ja b. päähenkilön suhtautumistavasta omaan poikkeavuuteensa.
2. Millä fiktiivisen tekstin keinoilla sosiaalisten suhteiden kuvauksia ja suhtautumistapaa poikkeavuuteen kirjassa luodaan?

Arvointikriteerien kautta tekstikatkelmaan sisään:

<https://peda.net/id/a00800d0fce>

Miksi juuri tällainen ennakkotehtävä kirjallisuus ja kulttuuri -luennolle?

- Opettajan oma lukijuus keskeinen asia kirjallisuuskasvatuksessa: opettajan lukuharrastus ja oman lukijuuden piirteiden tunnistaminen
- Fiktiivisten tekstien erittely ja merkityksellistäminen kirjallisuuskasvattajan (=luokanopettajan) keskeisiä taitoja

Teksti, joka
saa aistit auki
tuo lohtua
auttaa kestämaan
auttaa tyhjentämään mielen
lisää hyvinvointia
saa tuntemaan itseä tai
muuta paremmin.

“Kirjallisuuden lukemisella on merkitystä”

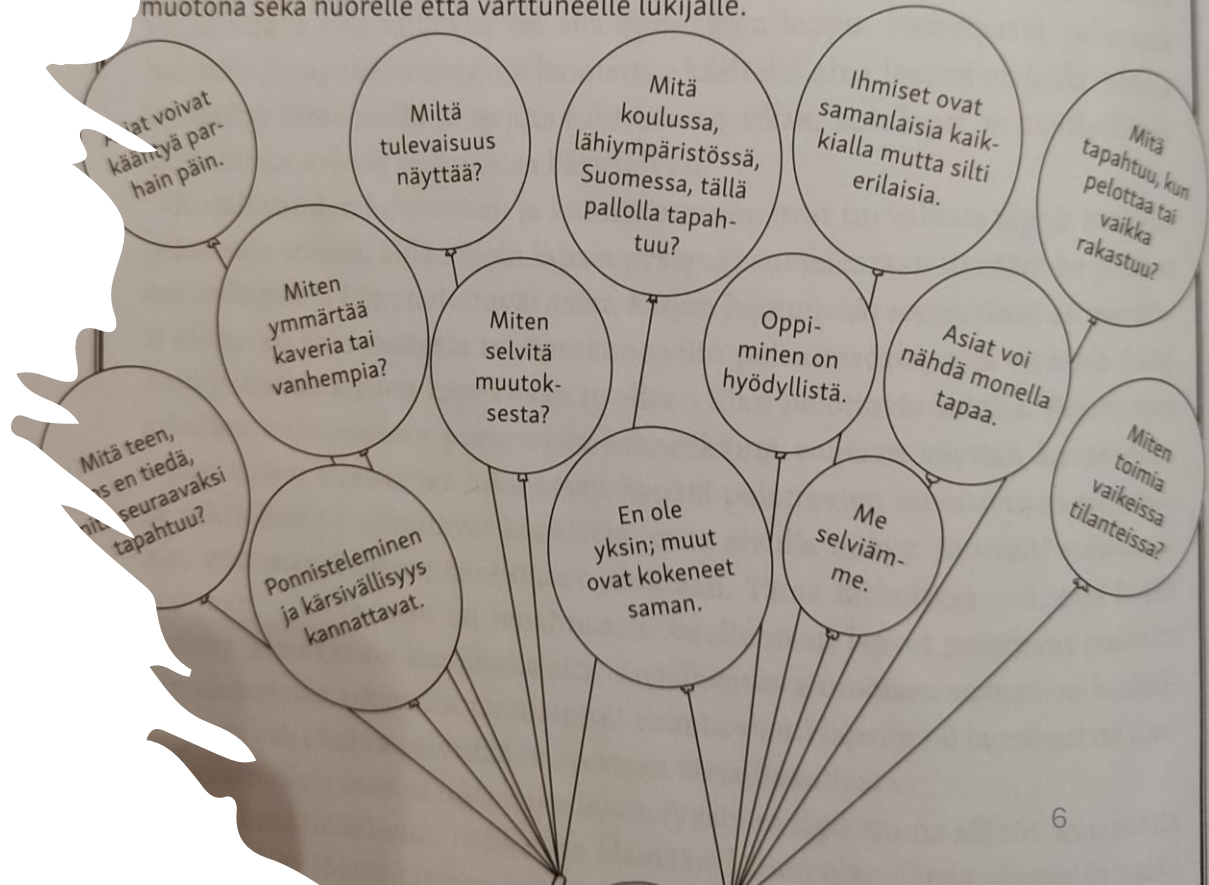
Aerila & Kauppinen, Sytytä lukukipinä (2019)

17.2.2026

KIRJALLISUUDEN LUKEMISELLÄ ON MERKITYSTÄ

...isen kirjallisuuden lukemisen hyödyt jäävät joskus piiloon, sillä on vaikea pääs-
...än lukijan ajatuksiin ja siihen, miten ne vaikuttavat hänen toimintaansa ja
...sa. Yksilön kehityksen ja kasvatuksen asiat näkyvät ylipäänsä harvoin pi-
...iksi joillekin kasvattajille voi olla vaikeaa nähdä fiktiivisen kirjallisuuden
...ödyllisenä, itsearvoisena toimintana. Kuitenkin lapsilla fiktion tuotta-
...a m... tietonäkökulma ovat monesti yhtä: kirjallisuus kertoo heille yhteis-
...sta ja yhteisöistä ja niissä pärjäämisestä. Fiktiivinen kirjallisuus voi kirjallisu-
...nna Meretojan (2016) mukaan toimia eettisen tutkimisen ja kysymisen
...muotona sekä nuorelle että varttuneelle lukijalle.

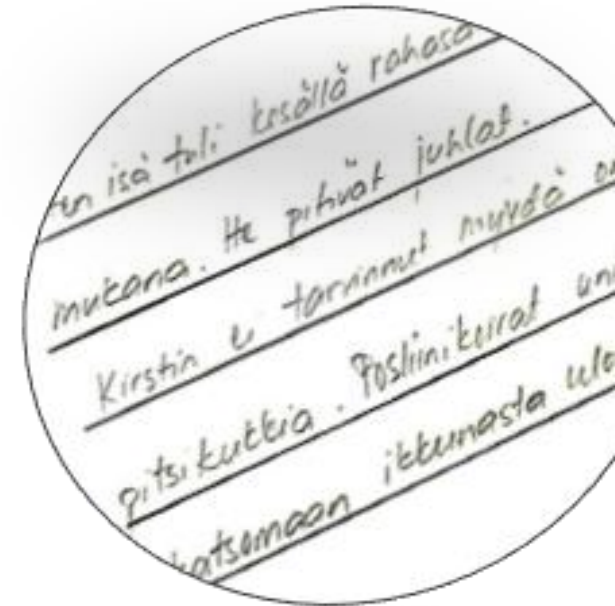
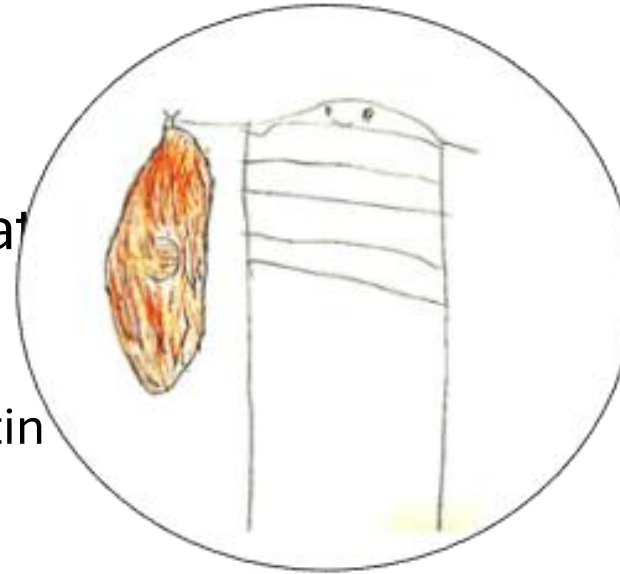

Ennakointikertomukset tekstiin eläytymisessä – Palacion *Ihme*

- Opettaja lukee tekstin tiettyyn pisteeseen. Oppilaat kirjoittavat itsenäisesti tekstille jatkon.
- Lukutaito
 - sisällölliset ja rakenteelliset yhteydet alkuperäisen tekstin kanssa
 - yhteydet kirjallisuuden lajiin ja tyyliin.
- Yhteinen keskustelu erilaisista loppuratkaisuista
 - ennakointikertomusten vertaaminen keskenään ja alkuperäisen tekstin kanssa
 - ennakointikertomusten tarkastelu lukukokemuksen ja arvojen näkökulmasta

Mitä vähemmän oppilaalla on lukukokemuksia ja/tai mitä heikompi lukutaito, sitä enemmän ennakointikertomus eroaa alkuperäisestä ja sitä enemmän hän käyttää alkuperäistekstin ulkopuolisia ideoita.

The Bleeding Scream

Pakko sanoa, että oli absoluuttisen mahtavaa kävellä sinä aamuna käytävillä kohti lokeroita. Kaikki oli nyt erilaista. Minä olin erilainen. Yleensä minä kävelin katse maassa ja välttelin nähdyksi tulemistä, mutta tänään minä kävelin pää pystyssä ja katselin ympärilleni. Halusin tulla nähdyksi. Joku tyyppi, jolla oli täsmälleen sama asu kuin minulla – pitkä valkoinen kallonaama, josta tihkui tekoverta – heitti yläfemmat kun ohitimme toisemme portaissa. Minulla ei ole hajuakaan, kuka hän oli, eikä hänellä ollut hajuakaan, kuka minä olin, ja mietin hetken, olisiko hän tehnyt niin, jos olisi tiennyt, että naamion alla olin minä.

Aloin jo ajatella, että tästä tulisi yksi elämäni mahtavimmista päivistä

J. Palacio, *Ihme*

Ennakointikertomukset 5. lk. / TARU® – Tarinoilla lukijaksi -hanke 2025

(<https://www.mediaalantutkimussaatio.fi/raportit/tutkimushankkeet/opettaja-ja-oppilaslahtoista-lukutaidon-kehittamista-tarinoita-mediasta-ja-medialla-hankkeessa/>)

menin katsomaan koulun ruoka- saliin, Suurin osa koulusta oli siellä ja niin oli kaveritkin. En jaksanut olla enää siellä menin kotiin isän kyydillä

-Miksi haluat tulla kotiin nyt Isä kysy

-En jaksanut, ei mitään tekemistä.

Ajoimme kotiin pilkkopimeässä.

-Oliko kivaa? äiti kysyi. Mälsää, luulin että siellä olisi kivaa mutta ei ollut.

Oli myöhästä joten menin nukkumaan.

Halloweenin jälkeen oli kaikin ärsyttävin aika mulle, jouluku. Jos mitään, halloween on enemmän parempi. Lahjat on vain hauskaa jos olet lapsi ja ei kukaa n tuijota suo. Vain jos edes yksi päivänä en saisi tuijotettu joka päivänä. Mun mielestä se on koska mä en de normaalli, kuin kaikki muut. Miksi on mulla edes kaverit? Miksin mulla on Summer, miksi on molla myös Jack? Ei kukaan edes tartte mua elää. Mita tekee mua vain ajatella huoneessa nain? Se on niin tyhmän.

Koulussa oli parhaan halloween puvun äänestys ruokavälitunnin jälkeen. Voittaa se voisi voittaja saisi jätskin kunniainninnan. Ja voittaja oli... August! olin voittanut parhaan puvun äänestyksen. Kaikki kaverini kehuivat minua, Seuraavana päivänä menin kaverini Jackin kanssa ulos. Yhtäkkiä joku iso tyyppi tuli kiusaamaan meitä mutta kun näki naamani, hän säikähti ihan kamalasti ja juoksi pois. Minä ja Jack nauroimme ihan kamalasti. Sitten Jack tuli meille Ja pelasimme Xboxilla xitaa. Ja sitten kun emme enää jaksaneet pelata katsoimme vain telkkarista elokuvaa. Elokuvan jälkeen Jackin piti lähteä kotiin. Tänään oli lauantai ja aamupäivällä Jack tuli kysymään minulta että haluaisinko tulla heille yökylään. Minä tietysti sanoin että joo. Jackilla katsoimme taas elokuvaa ja pelasimme. Ja näin meistä tuli parhaat kaverit.

Opettajan omalla lukijuudella on väliä

Opettajan omat lukutottumukset ja asenne kirjallisuutta kohtaan vaikuttavat oppilaan lukemisen käytänteisiin ja lukuintoon (Merga 2015).

Kysely luokanopettajille – kirjallisuuden valinta ja arvostus (Kauppinen & Aerila, 2019):

- Vain harva opettajista pitää fiktiivistä kirjallisuutta ja tietokirjallisuutta tärkeänä lukumateriaalina alakoulun oppitunneilla.
- Kirjallisuuskasvatus: Tavallisimmin luokanopettaja antaa oppilaille tietyn määrän kirjavaihtoehtoja, joista oppilas saa valita itselleen kirjan tai kaikki lukevat samaa, opettajan valitsemaa ja sopivaksi arvioimaa teosta. Osa opettajista ei anna oppilaiden valita luettavaa vapaasti lainkaan.

Kysely luokanopettajaopiskelijoille (Aerila, Kauppinen, Siipola, Munherjee & Cremin, 2024):

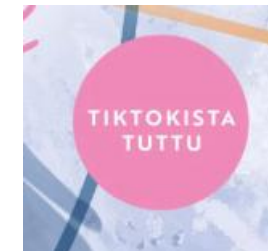
Lähes kaikki opettajaopiskelijat pitävät lukemisesta, suhtautuvat lukemiseen myönteisesti ja pitävät opettajien omaa lukemista tärkeänä. **Lukeminen on kuitenkin monille vain mahdollinen vapaa-ajan toiminta**, jota arvostetaan, mutta johon ei ole aikaa. Mitä enemmän opeopiskelija sitoutuu lukemiseen (aika, monipuoliset lukukokemukset), sitä enemmän hänellä on alalta tietoa, jota hyödyntää opetuksessaan.

Millainen on hyvä lastenkirja luokanopettajien mielestä? (Kauppinen & Aerila, 2019)

- tunteita ja ajatuksia herättävä
- mielikuvitusta kehittävä, elämän makuinen, laadukasta tekstiä, empatiaa kehittävä
- selkeä ja johdonmukainen, hauska
- sopivan tasoinen ja pituinen lukijalleen, aihepiiri kiinnostaa lasta, tempaa mukaansa, saa aikaan iloa/ hymyä/ tunteita
- hauska, hieman jännittävä, hyvin kirjoitettu
- koukuttava siten, että 'se vie mennessään'
- sellainen, josta saa "rakennusaineita" itselleen.
- Sellainen, minkä aihepiiri kohdistuu juuri lukijan ikäisten maailmaan. Sen avulla voidaan käsitellä vaikeitakin asioita, joita ei ehkä muuten olisi tullut käsiteltyä. Toisaalta hyvä kirja myös viihdyttää ja sen voi lukea monta kertaa uudestaan
- Kirja voi olla jopa sellainen, joka jättää lapsen pohtimaan jotakin aihetta/ongelmaa.
- Hyvä kuvitus ja teksti huolella valittu. Antaa lukijalle uusia kokemuksia / elämyksiä ja myös tietoa.
- Ennen kaikkea hauska! Hyvä kieli ja kiinnostava tarina ovat myös tärkeitä.
- Ottaa tunteet haltuun osoittelematta
- Sellainen, jossa on hyvä sanoma. Se jättää lukijalleen tunnekokemuksen ja vaikuttaa lukijansa ajatteluun. Lastenkirjoissa kuvituksella on iso painoarvo. Kuvan ja tekstin täytyy tukea toisiaan.
- Sellainen, josta lapsi onnistuu.
- Mukaansatempaava, ehkä jossain määrin opettavainen ja mielenkiintoista sanailua sisältävä.
- Hauska, oivaltamiseen innostava, kielellä leikittelevä. Toivon myös erilaisille harrastajille omakohtaista luettavaa.
- Elämyksellinen, mielikuvituksellinen, kaunis, jännittävä.
- Kuuluu johonkin sarjaan, että oppilaan on helpompi löytää lisää luettavaa.
- Juoni on tärkeä, lasta ei saa aliarvioida liian helpoilla tarinoilla.
- Lasta lukijana arvostava.
- Hauska, opettavainen, sisältää arvopohdintaa, lennättää mielikuvitusta ja antaa lukijalle uusia kokemuksia.

Myydyimmät lasten- ja nuortenkirjat 2025 (kirja.fi)

1. Venny Helén, Kaisa Pirttinen – Rambon talli: Mahdoton unelma (ikäsuositus 9+)
2. Venny Helén, Kaisa Pirttinen – Rambon talli: Kultaharjan salaisuus (ikäsuositus 9+)
3. J.K. Rowling, Karl James Mountford – Harry Potter ja liekehtivä pikari (juhla-laitos, ikäsuositus 9+)
4. Venny Helén, Kaisa Pirttinen – Rambon talli: Hevosunelmia (ikäsuositus 7+)
5. Jeff Kinney – Neropatin päiväkirja: Kaaoskemukset (ikäsuositus 9+)
1. Beata (Paqpa) Rodas – Paqpan maailma. Väritä jännät reissut! (ikäsuositus 12+)
2. Annukka Salama, Satu Ovaskainen – Sulamispiste (ikäsuositus 15+)
3. Maaret Kallio, Kati Vuorento – Sinä olet rakas (ikäsuositus 15+)
4. Nälkäpeli: Elonkorjuun sarastus (ikäsuositus 15+)
5. Stephanie Garber – Caraval

Millaista lastenkirjallisuutta opettajaopiskelijat tuntevat? (Cremin, Munherjee, Aerila, Kauppinen, Siipola & Lähteelä, 2024)

- Kapea kaanon: oman lapsuuden kirjat, suositut (kaupallisesti menestyneet) sarjakirjat
- Kaikenlainen monimuotoisuus ja nykykirjallisuus kirjavalinnoissa vähäistä – seuraukset kirjallisuuskasvatukselle?
 - Miten oma lastenkirjallisuudentuntemuksesi vastaa monenlaisten oppilaiden tarpeisiin?
 - Miten moni tuntemasi lastenkirja on julkaistu 5 viime vuoden aikana?
 - Miten usein pystyt tarjoamaan kohdennettuja kirjasuosituksia tai valinnanmahdollisuuksia, jotka perustuvat oppilaantuntemukseen lapsesta lukijana?
 - Millä tavoin toimit roolimallina oppilaidesi lukijuuden kehittämiseksi?

Figure 2

The Finnish most Frequently Recommended Authors

Finland: Most frequently mentioned

Author-artist	N (%)	Publication years
Mauri Kunnas	76 (49)	1979 to present
Sinikka & Tiina Nopola	74 (48)	1989–2021
J. K. Rowling (translated 1998)	70 (45.5)	1997 to present
Timo Parvela	69 (45)	1995 to present
Tove Jansson	49 (32)	1933–1993
Aino Havukainen & Sami Toivonen	43 (28)	1997 to present
Astrid Lindgren	43 (28)	1946–1990
Paula Noronen	20 (13)	2007 to present
Kirsi Kunnas	16 (10)	1956–2021
Jeff Kinney	12 (8)	2007 to present
Roald Dahl	11 (7)	1961–1991

'kirjallisuus' ja kirjallisuuden päälaajat; kirjallisuudenopetus ja kirjallisuuskasvatus

"kirjoitettuun muotoon saatettu sana" (Hosiaisloma, 2016)

Kirjallisuuden lajit:

- Kaunokirjallisuus (fiktiivistä): epiikka, runous, näytelmät
- Tietokirjallisuus (ei-fiktiivistä): esim. oppikirjat, elämäkerrat
- Suullinen perimätieto: esim. kansanrunous, sananlaskut

Kirjallisuudenopetus (ks. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/kirjallisuuden-opettamisesta>)

Kirjallisuuskasvatus = kokonaisvaltaista kasvua ja oppimista, ks. TARU®-malli: kirjallisuudella, kirjallisuudessa ja kirjallisuudesta oppiminen (Aerila & Kauppinen, 2019)

POPS2014 (luokat 3–6) – oppimääränä suomen kieli ja kirjallisuus

Ikäkaudelle ja kielitaidolle soveltuva kirjallisuus vahvistaa luovuuden ja mielikuvituksen monipuolista kehittymistä ja laajentaa oppilaiden käsitystä oman kielellisen ilmaisunsa mahdollisuuksista. ***Kirjallisuus yhdistää oppilaan kulttuuriinsa ja avartaa käsitystä muista kulttuureista.***

Opetus tutustuttaa moniin kulttuurisisältöihin, joista keskeisiä ovat sanataide, media, draama, teatteritaide sekä puhe- ja viestintäkulttuurit. Sanataiteeseen kuuluu kaunokirjallisten tekstien kirjoittaminen ja tulkitseminen. Kirjallisuuden opetuksen tehtävänä on ***lukemiseen innostaminen, elämysten saaminen ja jakaminen, kulttuurintuntemuksen syventäminen, eettisen kasvuntukeminen sekä oppilaiden kielen ja mielikuvituksen rikastaminen.*** Draama vahvistaa oppiaineen toiminnallista, kokemuksellista, elämyksellistä ja esteettistä luonnetta.

Opetuksessa, oppimisympäristönluomisessa ja opetusmenetelmien valinnassa otetaan huomioon ***oppilaiden erilaisuus, yhdenvertaisuus ja sukupuolten tasa-arvo*** ja tuetaan niin edistyneitä kuin oppimisvaikeuksien kanssa ponnistelevia. ***Äidinkielen oppimäärät tekevät yhteistyötä.***

POPS2014: Kirjallisuus ja kulttuuri S2-oppimäärässä

- Oppilas oppii tutustumaan **monipuolisesti** kirjallisuuteen ja kulttuuriin ja oppii lukemaan lapsille ja nuorille suunnattua kirjallisuutta sekä rohkaistuu **lukuelämysten jakamiseen** ja kirjaston aktiiviseen käyttöön.
 - Mahdollisuus **nauttia** kirjallisuuden lukemisesta ja **eläytyä** fiktion maailmaan
 - Harjaantuminen **analysoimaan** kirjallisuutta: tekstiin sisältyvät arvot ja uskomukset; moniäänisyys
 - Kirjallisuus myös **kielenoppimisen välineenä**; lukukokemuksia myös muilla kielillä
 - **Huom! Myös kielellisesti vaativien tekstien lukeminen** opettajan ja luokkayhteisön tukemana – ei vain selkokielistettyä tai muuten helpotettua tekstiä, vaikka niilläkin paikkansa
- Oppilaita ohjataan
 - ympäristön kulttuuristen merkitysten tunnistamiseen ja arvostamiseen sekä oman **kulttuuri-identiteetin** ja myönteisen ympäristösuhteen rakentamiseen.
 - tuntemaan ja arvostamaan elinympäristöään ja sen kulttuuriperintöä sekä **omia sosiaalisia, kulttuurisia, uskonnollisia, katsomuksellisia ja kielellisiä juuriaan**.
 - pohtimaan **oman taustansa** merkitystä ja paikkaansa sukupolvien ketjussa.
 - näkemään **kulttuurinen moninaisuus** lähtökohtaisesti myönteisenä voimavarana.
 - tunnistamaan, miten kulttuurit, uskonnot ja katsomukset vaikuttavat yhteiskunnassa, arjessa ja mediassa

- ”Suomea toisena kielenä opiskeleva nuori kerää kouluaikanaan **tekstien tulkinnassa tarvittavaa kokemusta ja tietoa**. Opettajan tehtävä on ohjata huolelliseen lukemiseen, myös **tekstien aukkojen täyttämisen strategioihin**. Pystyäkseen tulkitsemaan tekstiä lukijan on tunnettava **tekstiin sisältyvien arvojen ja uskomusten kokonaisuutta**.

Kaunokirjallisuutta monipuolisesti lukemalla on mahdollista oppia tuntemaan **suomalaisessa kulttuurissa vaikuttavia ideologioita**. Tällä tavalla saadaan eväitä myös tekstien moniäänisyyden tulkintaan.”

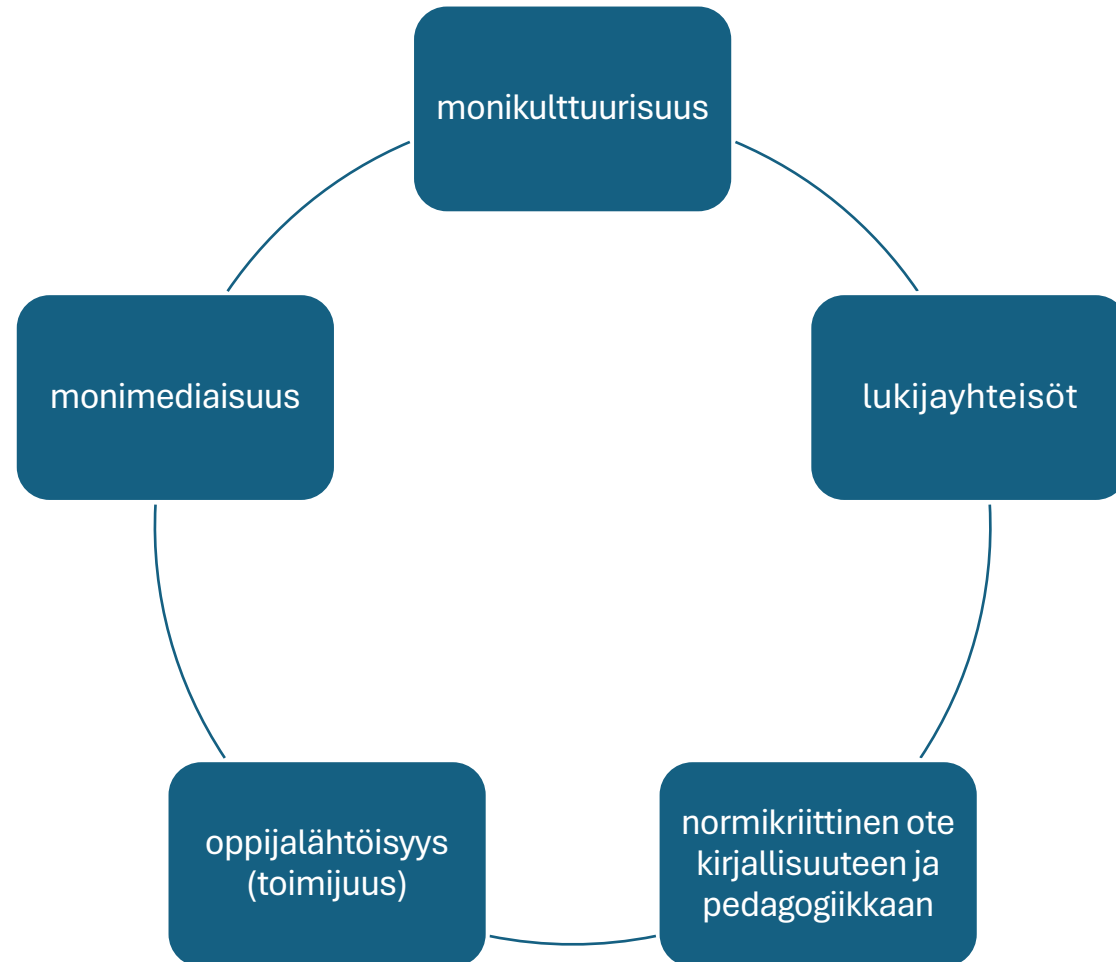
- ”Kirjallisuudenopetuksessa on kyse **harjaantumisesta siihen, että pystyy ottamaan itsenäisesti haltuunsa suomalaisen kulttuurin tekstejä ja toisaalta kirjallisuudenanalyysin työkaluston avulla pystyy arvioimaan lukemaansa kriittisesti ja suhteuttamaan kirjallisuuden välittämää kuvaa suomalaisuudesta muuhun tuntemaansa kulttuuriperintöön**.”

PISA 2022: maahanmuuttotaustaisten oppilaiden lukutaidon tuloksia

- Maahanmuuttotaustaiset nuoret ovat hyvin **heterogeeninen ryhmä**: vaihtelua nuorten taustamaissa, äidinkielessä, perheiden maahanmuuton syissä sekä perhetaustoissa – samoin taidoissa.
- **Suomalaisnuorten osaaminen kokonaisuudessaan oli heikentynyt** selvästi edellisistä PISA-kierroksista. Kuitenkin edelleen
 - **toisen sukupolven** (Suomessa syntyneiden) maahanmuuttotaustaisten oppilaiden osaaminen on keskimäärin selvästi **heikompaa kuin kantaväestön oppilailla**.
 - toisen sukupolven maahanmuuttotaustaiset oppilaat menestyivät kaikilla arviointialueilla paremmin kuin ensimmäisen sukupolven maahanmuuttotaustaiset oppilaat. Piste-ero kuitenkin pienempi kuin suhteessa kantaväestön oppilaisiin.
 - Suomessa maahanmuuttotaustaisten oppilaiden **osaaminen on OECD-maihin verrattuna keskitasoa heikompaa**.
- Suomen maahanmuuttotaustaisista oppilaista **suuri osa oli heikkoja osaajia** (alle suoritustason 2), joilla osaamisen ei katsota olevan riittävää jatko-opinnoissa ja työelämässä pärjäämiseen.
- Lukutaidossa maahanmuuttotaustaisten oppilaiden osaaminen oli **heikentynyt tilastollisesti merkitsevästi**. (Heikkojen osaajien osuus on kasvanut niin maahanmuuttajataustaisilla kuin kantaväestön oppilaillakin.)

Mitä tulokset tarkoittavat mielestäsi lukemisen ja kirjallisuuden opetuksen kannalta?

Kriittinen katse kirjallisuuskasvatukseen – keiden kirjallisuus, keiden elämysmaailma, keiden rakentamat merkitykset?

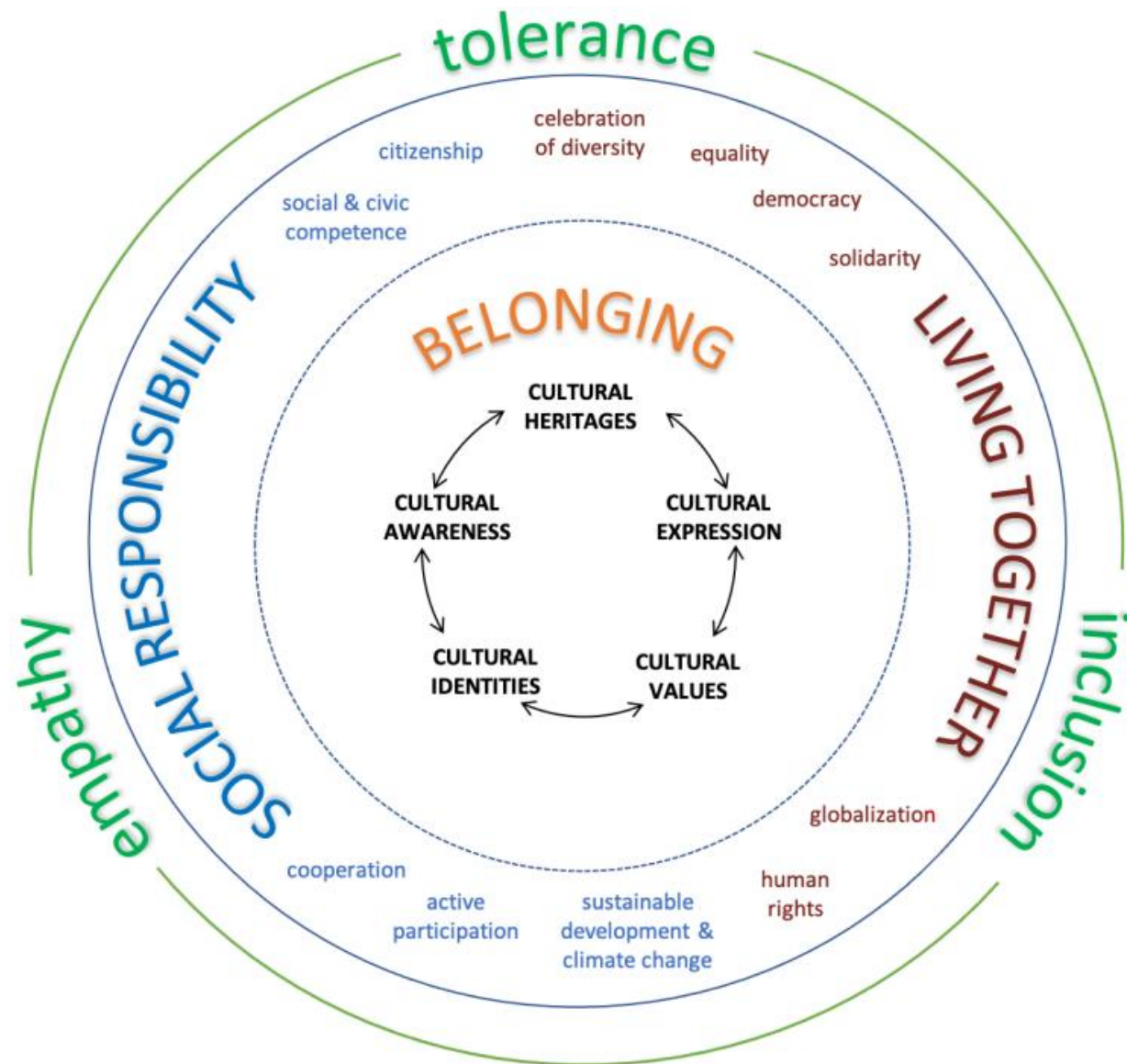
Keiden kulttuuri?

Parin viikon päästä (28.2.) vietämme Kalevalan, Suomen kansalliseepoksen, päivää. Suomen kieli ja kirjallisuus määrittyy opetussuunnitelman perusteissa (POPS 2014) monitieteiseksi taito-, tieto- ja kulttuuriaineeksi.

1. Millainen on oma suhteesi suomalaiseen kirjallisuuteen ja kulttuuriin – mitä se on, miten se näkyy elämässäsi ja millaista kirjallisuus- ja kulttuurikasvatusta voisit sen pohjalta opettajana oppilaiden kanssa rakentaa?
2. Miten lisätä kaikkien oppilaiden omistajuutta ja toimijuutta kirjallisuus- ja kulttuurisisältöjen opiskelussa? Ideat jakoon **Flingassa** <https://edu.flinga.fi/s/E38WFAN>

Kulttuurikasvatus (Cultural literacy, EU 2021)

Etninen identiteetti suhteessa suomalaisuuteen ja taustamaan kulttuuriin

- **Ristipaine** vanhempien ja kaverien ja koulun odotusten välillä: samaistuminen taustamaahansa vai suomalaisnuoriin ja suomalaisuuteen. Osa nuorista yhdistelee näitä ulottuvuuksia taidokkaasti ja identiteetti mukautuu tilanteen mukaan. Molemmista kulttuureista pyritään poimimaan itselle sopivimmat osaset (Sirin & Fine, 2007).
- **Kolmannes Suomessa syntyneistä tai alle kouluiässä muuttaneista ei koe itseään juurikaan suomalaiseksi.** Suomalaisuuden kategoria voidaan kokea ulospäin sulkevaksi → kiinnittyminen paikallisempiin yhteisöihin (kylä, kaupunginosa). (Eid, 2022; Larja, 2017; Nuorisobarometri, 2018)

Miten kirjallisuuden opetuksessa voidaan tukea kulttuurisiin käytänteisiin sosiaalistumista ja yhteisymmärrystä?

Olisi hauska nähdä Helsinki ulkopakkakuntalaisen silmin. Kuinka erilainen se on verrattuna heidän kotikulmiinsa, jos muuttaa tänne pienestä paikasta.

Tuntuu, että varsinkin Kalliossa monelle tulee paine olla jotenkin supererilainen tai tietyllä tavalla, kun pitää päästä piireihin. Minkä identiteetin kaikista mahdollisista valitsee? Olen kutsunut sitä Helsinki-psykoosiksi. Mutta se on katsojan silmässä. Heidän näkemyksensä Helsingistä. Minun näkemystäni se ei vastaa, minulle Helsinki on yhtä kuin itä.

Olen asunut Suomessa koko elämäni. Omalla tavallani koen, että olen suomalainen, mutta samaan aikaan en, koska minulla on myös vahva somali-identiteetti.

Ennen kaikkea olen itähelsinkiläinen tai kontulalainen. Siellä olen kasvanut ja oppinut kaikki asiat. Se on vahvin identiteettini."

Tubettaja Hanad Hassan (HS 4.4.2024)

Normikriittinen näkökulma kirjallisuuskasvatukseen

Pikkupinkki ja erilaiset moninaiset. Bonnier.

- Normit?
- Toisaalta **normien vahvistaminen**, toisaalta **rikkominen** lasten- ja nuortenkirjoissa:
 - Näkyminen/näkymättömyys, etu- ja taka-alalaistaminen, valtasuhteet, stereotyyppit: Millainen henkilögalleria, millaisia ominaisuuksia tai tekemistä henkilöihin liitetään? Tapahtumapaikat ja juonen käänneet? Ennalta-arvattavuus, odotuksenmukaisuus, osoittelu?
- Empatian ja kriittisen ajattelun eväitä lapsen ja nuoren kasvuun kirjojen normikriittisellä tarkastelulla:
 - ohjatulla havainnoinnilla ja aidolla dialogilla tarinoiden kerronnan tutkimiseen jo varhaiskasvatuksesta alkaen
 - suvaitsevaisuus, toisen asemaan asettuminen, oman sietokyvyn ja ymmärryksen kehittäminen
 - Edellyttää kasvattajalta herkkyyttä tunnistaa ja ottaa puheeksi (osallistava kielenkäyttö, jatkuva itsereflektio).

”Valkoinen katse”

- Senegalilainen elokuvaohjaajalta Ousmane Sembènelta (afrikkalaisen elokuvan isä) kysyttiin, ymmärtävätkö eurooppalaiset hänen elokuviaan. Hän vastasi: ”**Eurooppa ei ole keskipisteeni. Eurooppa on Afrikan laitamilla.** Puhuivatko he minun kieltäni sata vuotta täällä vietettyään? Miksi olla auringonkukka ja kääntyä kohti aurinkoa? Minä itse olen aurinko.”
 - oma kieli, kulttuuri ja maailmankuva keskiössä, ei tee taidettaan valkoisen yleisön ehdoilla tai heidän ymmärrettäväkseen
- **Suomen suurimpien kustantamoiden** julkaisemista kirjoista alle 5 % oli muiden kuin valkoisten kirjailijoiden kirjoittamia (6 vuoden aikajänne)

Ndéla Faye (HS 2.8.2025):

Luen mustien ja ruskeiden kirjailijoiden teoksia, koska jokaisen on tärkeää nähdä itsensä kirjoissa, elokuvissa ja mediassa. Erityisen tärkeää se on lapsille.

Representaatiossa ei ole kyse vain samaistumisesta, vaan mahdollisuudesta nähdä kaltaisansa ihmiset haastamassa mielikuvituksen rajoja. Henkilö, joka on saanut kokea tätä lapsuudesta asti ei ehkä edes tiedosta sen merkitystä, koska hän on oppinut pitämään sitä itsestäänselvytenä.

Suomalaisten romaanien maahanmuuttajat

- Pasi Saukkonen (2016): havaintoja siitä, keitä suomalaisten romaanien maahanmuuttajat ovat ja miten heitä kirjoissa kuvataan.
 - Valtaosa Suomeen tulleista on Venäjältä tai Virosta, mutta kirjojen maahanmuuttajat ovat yleensä eksoottisemmista, kaukaisemmista oloista. Usein he ovat pakolaisia tai esimerkiksi kerjäläisiä, mikä on maahanmuuton kokonaiskuvassa täysin marginaalinen ryhmä.
 - Ihmiskuvausten stereotyyppisyys: maahanmuuttaja nähdään joko sympaattisena hahmona tai perustavanlaatuisesti erilaisena. Tytöt ovat uhreja, miehet umpimielisiä ja sopeutumattomia.
 - Nuorten naisten ja tyttöjen kohtalot kuvataan negatiivisessa valossa. Harvoin hyvin kotoutuneita ja onnellisia maahanmuuttajia.
 - Kirjallisuuden antama kuva synkempi kuin kotoutumisesta kertovat tilastot.

Äidinkielen oppikirjojen kertomaa

Kulttuuriset ryhmät äidinkielen oppikirjoissa (2., 6. ja 9. luokka, 6 kirjaa)

suomalainen kulttuuri	236
eurooppalainen kulttuuri	10
Kaikki	246

Taulukko 3. Kulttuuristen ryhmien maininnat äidinkielen oppikirjoissa

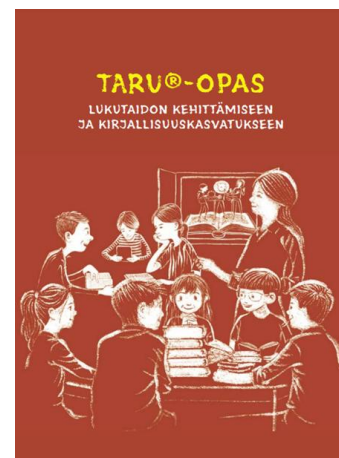
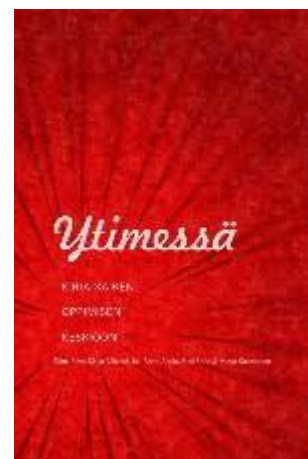
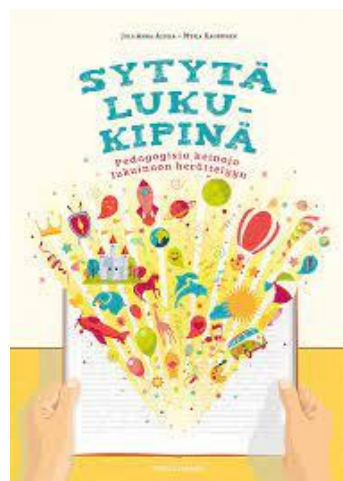
Äidinkielen oppikirjoissa suomalainen kulttuuri mainittiin huomattavasti useammin kuin muissa oppiaineissa. Tulos on luonnollinen, sillä äidinkielen opiskeluun liittyy paljon muun muassa Suomen kulttuurihistoriaan ja suomalaisiin perinteisiin tutustumista. Toiseksi eniten esillä äidinkielen oppikirjoissa oli eurooppalainen kulttuuri. Taulukossa 3 esitettyjen lisäksi Lähi-itä mainittiin kahdesti ja aasialainen kulttuuri kerran.

	Äidinkieli 6. luokka (2 kirjaa)	Äidinkieli 9.luokka (2kirjaa)	Yhteensä
kristinusko	1	6	7
uskonto	4	12	16
Kaikki	5	18	23

Taulukko 10. Uskontoihin ja muihin katsomuksiin liittyvät maininnat äidinkielen oppikirjoissa.

Äidinkielen 2. vuosiluokan lukukirjoista ei löytynyt mainintoja katsomuksista. Taulukossa 10 esitetään siten vain 6. ja 9. luokan oppikirjoista kootut katsomuksiin liittyvät maininnat. Äidinkielen oppikirjoissa katsomuksista esillä olivat kristinusko ja uskonto yleisenä ilmiönä. Lisäksi yhdessä 6. vuosiluokan oppikirjassa mainittiin islam yhden kerran. Kristinuskon esillä olo äidinkielen kirjoissa on luonnollista, sillä esimerkiksi suomen kielen alkuvaiheita kuvattaessa keskeinen henkilö on Mikael Agricola, joka tunnetaan myös Suomen reformaattorina.

Tamm, M., Jantunen, A, Satokangas, H. & Suuriniemi, S-M. (toim.) (2021). Kulttuuri-, katsomus- ja kielitietoinen perusopetus: KUPERA-tutkimus- ja arviointiraportti. Helsingin yliopisto, Koulutuksen arviointikeskus.
file:///fileservices.ad.jyu.fi/homes/eaalto/Downloads/Tamm_et_al_KUPERA_raportti_2021_2_.pdf

TARU® –Tarinoilla lukijaksi 2017– <https://tarinoillalukijaksi.fi/>

•YTIMESSÄ – Kirja kaiken oppimisen keskiöön 2018–19 <https://sites.utu.fi/ytimessa/>

•RINNALLA-TARU® – Sosiaalisemotionaalisen kasvun tukeminen taide- ja kerrontalähtöisen mentoritoiminnan avulla varhaiskasvatuksessa 2018–20
www.utu.fi/rinnalla

•IKI-TARU® – Innovatiivisen kielikasvatuksen kartta ja kompassi 2018–21
<https://sites.utu.fi/iki-taru/>; <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/75443>

•POLKU – positiivisen lukijuuden kautta aktiiviseen lukijayhteisöön 2020–21
<https://sites.utu.fi/polku-taydennyskoulutus/>

•Sanojen sinfonia 2020–21 <https://www.turku.fi/blogit/kulttuuriblogi/sanojen-sinfoniaa-lounais-suomessa-lukemisen-sulosavelia-kaikenikaisille>

•LUJA – lukitukea tarvitsevien oppilaiden lukijuuden ja osallisuuden edistäminen 2020–22

•Lukeva Salo – lukudiplomit 2020–22 <https://salo.fi/varhaiskasvatus-ja-koulutus/lukeva-salo/>

•Lukupesä – Lugemispesa EstRA, FinRA, LatRA 2021–23 <https://finrainfo.fi/lukupesa/>

•TARU®-media 2023–24, luokkahuoneinterventioita mediatekstien käytöstä

•LULU – Lukumaan lumo, 2023–24

Kirjallisuutta

Ahvenjärvi, A. & Kirstinä, L. (toim.) (2013). Kirjallisuuden opetuksen käsikirja. SKS.

Cremin, T., Mukherjee, S. J., Aerila, J., Kauppinen, M., Siipola, M., & Lähteelä, J. (2024). Widening Teachers' Reading Repertoires : Moving beyond a Popular Childhood Canon. *Reading Teacher*, 77(6), 833-841. <https://doi.org/10.1002/trtr.2294>

Hosiaisluma, Y. (2016). Kirjallisuusoppi. Aapiesta äänirunoon. BTJ.

Ennakkotehtävä LUKItuki-luennolle 3.3.

<https://link.webropolsurveys.com/S/7A64C9FE926CF7CB7>

